

a la castellanització cultural de la burgesia catalana, és imprescindible estudiar d'una vegada els Instituts de segon ensenyament. Significativament, les notes de premsa de l'Institut de Figueres... en plena guerra civil, i reproduïdes a un periòdic com "Empordà Federal", *es fan en castellà*.

- (13) Aquests necessaris estudis que caldria començar a fer sobre la introducció, generalització i "rutinització" d'aspectes centrals o anecdòtics, globals o parcials de mètodes d'ensenyament, hauria de tenir en compte, almenys, les discussions que tenen lloc a nivell internacional sobre canvi i innovació en educació, i que a parer meu, encara no han aprofundit prou —almenys pel que en conec— l'aspecte de l'estudi *històric* de la plasmació i la generalització d'innovacions educatives a l'"educació comuna". Cf. p. ex., R. VANDERBERGHE, *Recent trends in the research on innovations in education*, ponència a les II jornades d'Història de l'Educació (International Standing Conference for the History of Education, 24-27 setembre, Jablonna, Polònia).
- (14) Aquest punt de vista biogràfic per a l'estudi de l'*educació comuna* és, p. ex., emprat, mitjançant fitxes personals d'hamburgesos nascuts a finals del XVIII, a l'exposició "Anno Kindermal", cf. "Mitteilungen...", 10 pàgs. 35 i ss. Les fitxes exposades d'aquests nens hamburgesos de fa dos segles es basen en preguntes com: —on i com van viure—; amb què jugaven; què aprenien; en què somniaven; quines feines van fer posteriorment; es van casar?, van tenir fills?. Una d'aquestes preguntes m'ha fet pensar en un curiós recull de lletres adreçades a llurs majestats els reis d'Orient per nens de Ripoll de fa trenta anys que el senyor Graells conserva acuradament a l'arxiu-museu folklòric de Ripoll més amunt esmentat...

LES ESCOLES DEL PATRONAT DOMÈNECH, DURANT EL PERÍODE 1919-1931

*Ferran-A. Candela i Cargia
Otilia Defis i Peix*

I. ENTORN MATERIAL I SOCIAL

Les Escoles del Patronat Domènech eren una deixa de la Sra. Adela Domènech a l'Ajuntament de Barcelona, mitjançant un conveni-escriptura que regulava el funcionament i el sosteniment de l'escola.

L'edifici de l'Escola estava situat a l'angle que formen els carrers de Gràcia i St. Pere Màrtir. Constava del local-escola, amb planta baixa i un pis, i de la casa habitació del patró familiar.

En la planta baixa hi havia les aules destinades a la secció de nois i de pàrvuls, la cuina i el menjador per aquests darrers, el vestíbul, el despatx del director, la sala de professors i la biblioteca. En el primer pis hi havia les aules per la secció de nenes i el despatx del Patronat.

Les aules eren espaioses, clares i ben ventilades, amb capacitat i excel·lent cubicació (5 m³ per alumne). Les parets eren blanques i llises: ornades únicament per algunes bones reproduccions i presidides per sengles relleus que s'adeien amb l'edat dels alumnes que hi corrien. Plantes i flors, a cura dels mateixos nens i nenes, completaven l'embelliment. Els mobles eren clars i senzills, agradables a la vista i fàcils de manejar pels mateixos alumnes, la qual cosa permetia canviar-los de disposició a mida de les necessitats que la vida activa de l'escola exigia.

L'emplaçament de l'escola, en un dels nuclis més densos de població de la ciutat, la impossibilitava de disposar d'espai lliure per a jocs i exercicis físics, però no per això estava privada d'uns patis interiors que permetien l'esplai periòdic a l'aire lliure dels alumnes, i la ventilació directa i suficient de les aules. A més, el terrat, amb una extensió igual a la que ocupaven les aules de les nenes, estava convenientment acondicionat amb gelosies perquè les alumnes poguessin anar-hi a passar els moments d'esbarjo.

L'Escola no disposava d'espais lliures on els alumnes poguessin jugar lliurement, on poguessin fer exercicis físics i rebre el benefici de la vida a l'aire lliure. Era el problema de l'escola dins els grans nuclis urbans. Per a suplir aquesta deficiència hom intensificava la vida de l'Escola fora de l'Escola, arribant gairebé a assolir el propòsit de què fos únicament el lloc de repòs i de pau on s'hi ordenava i tranquil·lament s'hi assimilaven tots els coneixements i totes les impressions que s'havien anat a cercar en el lloc on es trobaven i on es podien rebre.

Encara que l'Escola datava de les darreries del segle XIX, no era cap escola nova, del que s'entén per escola nova, això és, laboratori on els infants deixaven la seva personalitat d'infants per esdevenir conilletes d'Índies que després de l'experiència si es moren o es perden tant se val.

L'escola tenia 210 alumnes distribuïts en cinc grups:

Pàrvuls, nens i nenes de 3 1/2 a 7 anys, (Professora Carme Coma).

Primer Grau, nens de 7 a 11 anys, (Professor Josep Juanola).

Primer Grau, nenes de 7 a 11 anys, (Professora Maria Codina).

Segon Grau, nens de 7 a 11 anys, (Professor Artur Martorell).

Segon Grau, nenes de 11 a 13 anys, (Professora Antònia Aller).

Hi havia també una professora de música, Montserrat Corrons, i el mestre Joan Llongueres que hi donava rítmica.

L'horari escolar era de dos quarts de nou a dos quarts de dotze, i de dues a cinc. El dissabte a la tarda es feia setmana anglesa. En cas de retard superior a un quart d'hora, calia que els alumnes portessin un justificant.

II. IDEARI DE L'ESCOLA

Des d'un bell començament es volgué que l'Escola no fos quelcom isolat amb una valor intrínseca més o menys considerable, sinó que es va intentar adaptar-la espiritualment i intel·lectual a les necessitats del mitjà social dels alumnes que deuriem concórrer-hi, fent que arrelés pregonament al nucli urbà on estava enclavada perquè d'ell mateix en sortís la saba que hauria de vivificar-la.

Per aconseguir aquest fi no eren partidaris absoluts de què l'Escola havia de girar a l'entorn de l'alumne,

supeditant-ho tot a les seves exigències, creant-li ambients ficticis, deixant que el temps s'adaptés naturalment a la vida social, ni tampoc s'allistaren entre els que conceptuaven tota l'actuació escolar en les necessitats de la vida de relació, esperant que l'educació fos prou forta per tenir la virtut, ella mateixa, de desvetllar les individualitats. Intentaren casar els dos criteris, decantant, però, la balança, cap a la banda de l'educació social ja que semblava que desvetllant les virtuts socials llarg temps adormides i enrobustint d'altres pròximes a extingir-se es donaria amb el temps la màxima eficàcia a l'actuació de l'escola.

Així doncs, per a l'educació moral dels alumnes es tenia en compte, no tan sols la necessitat de donar a la ciutat homes forts, sans, i àgils d'esperit, sinó ciutadans. Hom creia que l'Escola havia de contribuir a l'enfortiment de les virtuts ciutadanes, constituint-se ella mateixa en exemple.

Tractant-se d'una escola destinada als fills dels treballadors, es tenia en compte llur situació social. Semblava que es patia un desgavell degut en part a quatre causes: la pèrdua de l'esperit de família, la poca estimació dels uns als altres; la pèrdua de l'esperit de pietat; la manca d'amor al treball; la manca de cultura.

Manera com hom actuava a l'escola en ordre a combatre cada un d'aquests mancaments. Primer, l'Escola havia d'ésser una gran família, donant la impressió d'unitat, tenint contínuament interessos comuns, fent que els alumnes s'estimessin. I fent que en sortir al peu de la porta no se'n sentissin deslligats, sinó que la seva atracció els durés fins a casa. És a dir, que el noi arribés al convenciment que no era indiferent que ell sigués o no a l'escola, que hi treballés o no hi treballés; sinó que part de l'Escola era ell mateix.

Aquesta vida en comú es traduïa en un intercanvi de mestres en les classes perquè els alumnes s'habituessin a veure no la mestra de les noies o el dels grans, sinó el de tots.

Perquè aquest esperit de comunió fos més pregon miraven d'atreure i lligar molt les famílies dels alumnes, fent-los coneixedors de la vida de l'escola, fent-los comprendre com s'havia entrat a formar part dels seus. No es feia coeducació, però hom feia més, es feia vida comuna.

No es donava la religió com una disciplina més, sinó com un ambient d'escola. Es creia que més que oracions i preguntes s'havia de fer la religió ben viva interessant-hi als infants, fent-los intervenir en tots els actes religiosos. Units els nois amb l'Església i fent-los, això sí, una religió ben optimista, una religió d'amor.

L'Escola, en orientar la formació dels seus alumnes, pretenia mantenir vius els caràcters tradicionals, però evolucionant a mida del temps. Més que persones plenes de coneixements, hom intentava forjar xicots i noies capaços d'adquirir-los, desenvolupant al màxim el seu sentit comú.

III. LÍNIA PEDAGÒGICA

Els ensenyaments a l'Escola eren a base, no d'un lliurament, sinó d'un profit. Hom procurava que la vida escolar no transcorregués monòtonament i plàcida, ja que si bé es subjectaven al pla preconcebut i a l'orientació senyalada des d'un bell començament, no eren esclaus de l'hora ni de l'horari, els quals eren una tasca mínima ultrapassada sempre, donat que no es regulen ni es metoditzen així com així les activitats d'una escola viva com es pretenia que fossin les Escoles Domènech.

El civisme consistia en una lliçó que inaugurava les tasques del dia, a partir de la lectura d'un fragment d'un periòdic local o d'una revista que es prestés a la discussió i al comentari: notícies de la ciutat, esdeveniments de l'exterior, notes marítimes o judicials, etc., noves que, en el diàleg i comentari, permetessin el coneixement del cabal d'idees justes o errades que l'alumne havia adquirit a l'escola, o fora d'ella.

No n'hi havia prou amb canvis de ritme produïts per la tasca quotidiana, sinó que es volia que el viure escolar seguís una ratlla sinuosa amb alternàncies pronunciades que responguessin a les exaltacions populars i ciutadanes, civils i religioses. Així hom intensificava la tasca organitzant concursos i festes en èpoques tan senyalades com Nadal, Quaresma, la Primavera, etc. Periòdicament s'organitzava una sessió de música, aplegant els treballs culminants de cada mesada en el Arxiu "Escola", i es feien excursions i visites que servissin a l'hora per tonificar als nois i per fer-los ciutadans més conscients i més cultes.

A l'Escola hi anaven poetes coneguts, com Carner, Bofill i Matas, que llegien llurs versos; la presència de Joan Salvat-Papasseit, com a convidat en una de les sessions, va comportar certes crítiques a la direcció, per part d'algun personatge més aviat conservador.

En aquesta mateixa línia metodològica, sovintejaven les sortides de l'Escola, amb visites a diversos indrets i entitats de la ciutat i de les rodalies, per tal de complimentar i vivenciar els ensenyaments, que d'una manera teòrica, s'havien treballat a l'escola: geografia, art, literatura, ciències naturals, vida ciutadana, etc. Aquestes sortides dels escolars eren tan poc freqüents a l'època que fins i tot eren ressenyades com a notícia en diaris locals.

D'altra banda, importants organismes pedagògics i oficials mantenien contactes amb les Escoles Domènech. Així hi ha constància dels intercanvis entre el director d'aquestes Escoles, Artur Martorell, i Rosa Sensat -fundadora de les Escoles del Bosch-, Ventura Gassol, i Manuel Ainaud -de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament-.

FONT DOCUMENTAL

- Martorell i Bisbal, A., *Apunts sobre les Escoles del Patronat Domènech (1919-1921)*. Inèdit. Arxiu Família Martorell.
- Candela, F.A., Defis, Otilia, *Artur Martorell l'educador*. Tesi de Llicenciatura a la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació, Secció de Pedagogia. (Barcelona, 1978).
- Senpau Estany, C., *Organización de las Escuelas del Patronato Domènech durante los años 1919-1922*. Arxiu Família Martorell.
- Entrevista directa amb Maria Codina, vídua d'A. Martorell. (5 de març del 1978).